

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 9, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.7

О. П. Зоря,
к. с. н., доцент, доцент кафедри «Облік і аудит», Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя
С. О. Чепка,
Магістрантка 5 курсу, Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ПРОЦЕНТНИХ ТА КОМІСІЙНИХ ДОХОДІВ БАНКУ

O. P. Zorya,
PhD associate professor, associate professor of accounting and auditing chair,
Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya
S. O. Chepka,
master, the 5-th course, Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya

FEATURES OF ACCOUNTING AND ANALYSIS OF INTEREST AND COMMISSION INCOME OF THE BANK

Розглянуто основні поняття обліку доходів у комерційних банках, проаналізовано процентні та комісійні доходи на прикладі ПАТ КБ «ПриватБанку» за 2011-2012 рр.

The basic concepts of income accounting for commercial banks are considered and interest and commission income are analyzed on the example of CB "PrivatBank" for 2011-2012.

Ключові слова: Дохід, процентні доходи, комісійні доходи, комерційний банк, бухгалтерський облік, звітність банків.

Keywords: Income, interest income, commission income, commercial bank, accounting, reporting of banks.

Постановка проблеми. За умов реформування методологічних засад системи бухгалтерського обліку банківських установ України з орієнтацією на міжнародні стандарти обліку та звітності потребує використання раціональної організації облікового процесу взагалі та бухгалтерського обліку доходів зокрема. Особливої уваги потребують операції з процентних доходів, тому що вони становлять найбільшу питому вагу у загальній сумі банківських доходів. Важливо проаналізувати отримані дані для подальшого розвитку банківської установи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роботи з дослідження проблем, пов'язаних з обліком доходів в банківських установах належать таким провідним економістам сучасності, як: Бутинець Ф.Ф., Вавілова А.В., Вороніна О.С., Герасимович А.М., Сопко В.В., Чумаченко М.Г., Мороз А.М., К. Друри, Д. Блейк, Шеремет А.Д., Карпова Т.П.

Постановка завдання. Дослідити процентні і комісійні доходи ПАТ КБ «Приватбанк» за 2011-2012 роки: за окремими статтями їх аналізу; за визнанням у звітному періоді; за базою нарахування, облікування та термінами користування відповідними зобов'язаннями, проаналізувати як вони змінилися за аналізований період.

Метою статті є розгляд особливостей обліку та аналізу доходів комерційного банку.

Вклад основного матеріалу. Прискорення реформ в Україні, виведення вітчизняної економіки з кризи стало можливим завдяки комплексу заходів, серед яких чільне місце відведене зміцненню банківської системи. Зокрема, реформування бухгалтерського обліку та звітності у банках, запровадження міжнародних стандартів. Це дало змогу зробити прозорою діяльність банків, користувачів, які мають достовірну інформацію щодо обліку, на основі якої їм легше приймати виважені рішення. Таку інформацію надає облік, який не тільки відображає господарські процеси, а й активно впливає на них.

Останнім часом чітко прослідковується тенденція визначення у бухгалтерському обліку економічних доходів. За національними стандартами обліку доходами вважається збільшення економічних вигод протягом звітного періоду у формі припливу або зростання активів, або зменшення зобов'язань, що зумовлюють збільшення капіталу і не є внесками акціонерів [3].

Облік доходів комерційних банків здійснюється згідно з Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затвердженими постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. № 255. Вказаний нормативний акт регламентує порядок ведення фінансового обліку доходів банку і ґрунтується на принципі нарахування і відповідності доходів та принципі обачності [1].

Рахунки доходів є рахунками пасивними, за винятком рахунків результатів від торговельних операцій та рахунків процентних доходів за цінними паперами. Останні за характеристикою - активно-пасивні рахунки, що зумовлено економічним змістом їх об'єктів обліку. За кредитом рахунків 6-го класу відображаються суми доходів, які належать до звітного періоду; за дебетом - суми зменшення доходів або суми збитків, що виникають за торговельними операціями, а також суми, що списуються під час зарахування результатів роботи банку за звітний рік, які обліковуються за рахунком 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження». Банк самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками 6-го класу та їх детальну характеристику відповідно до затвердженої облікової політики банку.

Облік нарахованих доходів та фактично отриманих доходів здійснюється на розсуд банку на окремих аналітичних рахунках у межах рахунків 6-го класу.

Облік нарахованих доходів здійснюється за відповідними рахунками класів 1-го, 2-го та 3-го у кореспонденції з рахунками 6-го класу. Рахунки обліку нарахованих доходів протягом місяця можуть мати характеристику активно-пасивних, але на перше число місяця - лише активні або пасивні відповідно. Отримані доходи, що належать до майбутніх періодів, обліковуються за рахунками 3600 „Доходи майбутніх періодів” [2].

Доходи комерційного банку складаються з доходів, одержуваних ним від своєї виробничої і невиробничої діяльності.

Перші включають в себе грошові кошти, які надійшли безпосередньо при реалізації банківських операцій: кредитних, депозитних, з іноземною валютою, з дорогітніми металами, з цінними паперами, з надання банківських гарантій та інше. Інакше їх називають операційними. Це основне джерело формування прибутку банку.

До доходів від невиробничої діяльності, або не операційної, відносять:

- а) дивіденди, отримані кредитною організацією від вкладень в акції, від участі в статутному капіталі юридичних осіб;
- б) доходи від реалізації і здачі майна банку в оренду або від його переоцінки;
- в) штрафи, пені і неустойки за кредитними, розрахунковими та іншими операціями;
- г) інші позареалізаційні доходи.

За своєю формою доходи банку підрозділяють на процентні і непроцентні. До першої групи належать отримані банком відсотки за виданими кредитами і позиками, по депозитах і іншим розміщеним фінансовою установою засобам та інші процентні доходи. Друга група включає в себе комісійні винагороди за надані банком послуги, штрафи, пені і неустойки, доходи від операцій з іноземною валютою і т. д.

Процентні доходи становлять до 70% доходів банку і складаються з процентних доходів від надання кредитних послуг, доходів від інвестицій у цінні папери та інших процентних доходів.

Процентні доходи залежать від обсягу наданих кредитів та інвестицій у цінні папери, від ринкових процентних ставок, потреб економіки в позичковому капіталі та пропозиції вільних грошових ресурсів на кредитному ринку.

Розглянемо процентні доходи за окремими статтями їх аналізу; за визнанням і термінами нарахування та проаналізуємо як вони змінилися в ПАТ КБ «Приватбанк» за 2011-2012 роки (таблиця 1).

Процентні доходи визнаються у тому звітному періоді, до якого вони належать та розраховуються, виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами банку. Процентні доходи нараховуються банком щоденно, за окремими фінансовими інструментами - у момент надання (отримання) послуги чи по настанню строку платежу, але не рідше одного разу на місяць.

Процентні доходи обліковуються по кредиту 6 класу балансу Банку.

Процентні доходи за кредитами та заборгованістю клієнтів обліковуються на рахунках Кт. 6013-6042. Вони за 2011 р. склали 16 746 793 тис.грн., за 2012 р. - 17 316 805 тис.грн. За рік вони збільшилися на 570 012 тис.грн.

Процентні доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж обліковуються на рахунку Кт.6052 «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж». За рік вони зменшилися на 2073 тис.грн.

Процентні доходи за цінними паперами в портфелі банку до погашення обліковуються на рахунку Кт.6053 «Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення». Вони склали за 2011 р. - 21747 тис.грн., за 2012 р. - 7192 тис.грн. За рік вони зменшилися на 14555 тис.грн..

Процентні доходи за коштами в інших банках обліковуються на рахунку Кт.6010 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках». За рік вони зменшилися на 49512 тис.грн.

Процентні доходи за кореспондентськими рахунками в інших банках обліковуються на рахунку Кт.6013 «Процентні доходи за довгостроковими вкладами депозитами», що розміщені в інших банках». За рік вони збільшилися на 38375 тис.грн..

Процентні доходи за депозитами овернайт в інших банках обліковуються на рахунку Кт.6011 «Процентні доходи за депозитами овернайт, що розміщені в інших банках». За рік вони зменшилися на 639 тис.грн.

Процентні доходи за заборгованістю з фінансового лізингу (оренди) обліковуються на рахунку Кт.6028 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання». За 2012 рік вони склали 42056 тис.грн., а за рік збільшилися на 24502 тис.грн.

Інші процентні доходи обліковуються на рахунку Кт.6099 «Інші процентні доходи». Вони збільшилися за рік на 595 916 тис.грн..

Усього процентних доходів збільшилося за рік на 1 162 026 тис.грн.

Аналіз процентних доходів полягає в дослідженні їхньої структури. В цілому серед українських банків останніми роками спостерігається тенденція зниження частки процентних доходів в їхньому загальному обсязі [6].

Проаналізуємо зміни процентних доходів в прикладі ПАТ КБ «ПриватБанку» за 2011-2012 роки.

Таблиця 1.
Аналіз змін процентних доходів ПАТ КБ «ПриватБанку», тис.грн

№	Найменування статті	Звітний рік (2012)	Попередній рік (2011)	Абсолютний приріст (+/-)
1	2	3	4	5
	Процентні доходи за:			
1	Кредитами та заборгованістю клієнтів	17316805	16746793	570012
2	Борговими ЦП в портфелі банку на продаж	11146	13219	-2073
3	ЦП в портфелі банку до погашення	7192	21747	-14555
4	Коштами в інших банках	44866	94378	-49512
5	Дебіторською заборгованістю за угодами репо	-	-	-
6	Кореспондентськими рахунками в інших банках	95421	57046	38375
7	Депозитами овернайт	138	777	-639
8	Заборгованістю з фінансового лізингу (оренди)	42056	17554	24502
9	Іншим	636359	40443	595916
10	Усього процентних доходів	18153983	16991957	1162026

Розглянувши таблицю 1 можна зробити висновок, що в цілому процентні доходи банку зросли на 6,8%. Цьому сприяло підвищення видачі кредитів на 3,4%. Також позитивно сприяли підвищенню процентні доходи за кореспондентськими рахунками в інших банках +38375 тис.грн. Негативними пунктами стали: процентні доходи за коштами в інших банках - 49512 тис.грн. та за депозитами овернайт - 639 тис.грн. Можна зробити висновок, що даний комерційний банк активізував роботу щодо одержання процентних доходів через оптимізацію свого кредитного портфеля, але водночас він не приділяв належної уваги розвитку банківських послуг, які могли б приносити доходи.

Розглянемо також облік комісійних доходів. До категорії комісійних доходів належать: комісійні за гарантії розміщення позик від імені інших кредиторів та за операціями з цінними паперами; комісійні доходи від операцій за розрахунково-касове обслуговування, обслуговування кредитних рахунків, за зберігання цінностей та здійснення операцій із цінними паперами; комісійні за проведення операцій з іноземною валютою та за продаж або купівлю монет і коштовних металів для третіх сторін; інші комісійні доходи за операціями, що визначаються Законом України «Про банки і банківську діяльність». До основних не за результатами діяльності, а в частині таких, що найчастіше виникають в банку можна віднести комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів.

Прямими результатами розрахунково-касових операцій комерційного банку є комісійні доходи. На підставі даних бухгалтерського обліку доходів розраховуються такі показники результатів: комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування; непроцентна маржа комісійних доходів [2].

Комісійні доходи за розрахунково-касове обслуговування клієнтів викладені в тарифах, які затверджуються керівником установи банку та додаються до договорів на розрахунково-касове обслуговування. До комісійних доходів за розрахунково-касове обслуговування належать: плата за відкриття, закриття поточних рахунків, переформування поточних рахунків у зв'язку з перереєстрацією; плата за видачу довідок клієнтам; плата за обслуговування в системі «Клієнт-Банк»; плата за розрахункове обслуговування; плата за видачу дублікатів виписок; плата за відправлення спецв'язком платіжних документів на інкасо; плата за видачу готівки;

плата за оформлення чекових книжок; плата за перерахування на рахунок торговельної виручки клієнтам інших банків; продаж векселів; продаж різної бланкової продукції [3]. Для дослідження ефективності здійснення банківських операцій та конкурентоспроможності тарифів банку необхідно постійно здійснювати їх аналіз. Аналіз тарифів банку здійснюється з метою з'ясування конкурентоспроможності банку щодо їх рівня та можливості підвищення комісійних доходів банку через цінову політику.

Аналіз тарифів банківської установи включає наступні етапи:

- визначення видів тарифів банку і банків-конкурентів;
- порівняльний аналіз рівня тарифів банку з рівнем тарифів банків-конкурентів
- висновки щодо рівня тарифів банку: перебувають вони на верхньому, середньому чи нижньому рівні відносно конкурентів [4].

По способі обліку всі доходи можна розділити на двох груп:

- доходи, що враховуються на дохідних рахунках,
- доходи, які відносяться на рахунок "Прибутки та збитки звітного року".

Джерела доходу поділяються на стабільні і нестабільні. До відносно стабільних джерел доходу відносять процентний дохід і безпроцентний дохід від банківських послуг, нестабільним – доходи від операцій з цінними паперами на вторинному ринку, від непередбачених (неординарних) операцій. У наших умовах багато банків можуть включати в групу нестабільних джерел доходу від валютних операцій. Баганим напрямком розвитку банку є зростання доходів за рахунок стабільних джерел, відсутності значного впливу нестабільних джерел доходу на зростання чистого прибутку [5].

Комісійні доходи, які є невід'ємною частиною ефективної процентної ставки, включають комісійні, отримані або сплачені у зв'язку із формуванням або придбанням фінансового активу чи випуском фінансового зобов'язання (наприклад, комісійні за оцінку кредитоспроможності, оцінку чи облік гарантій або застави, врегулювання умов надання інструменту та обробку документів за угодою). Комісійні за зобов'язання із надання кредиту за ринковими процентними ставками, отримані Банком, є невід'ємною частиною ефективної процентної ставки, якщо існує імовірність того, що Банк укладе конкретний кредитний договір та не плануватиме реалізації кредиту протягом короткого періоду часу після його надання. Банк не відносить зобов'язання із надання кредитів до фінансових зобов'язань, що відображаються за справедливою вартістю через фінансовий результат.

Комісійні доходи за найменуванням статей ПАТ КБ «Приватбанк» за 2011-2012 рр. наведені у таблиці 2 [6].

Комісійні доходи за розрахунково-касові операції обліковуються на рахунку Кт. 6100 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків» та Кт. 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів», які збільшилися на 417514 тис. грн.

Комісійні доходи по інкасації обліковуються на рахунку Кт. 6100 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків» та Кт. 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів», які склали - 12864 тис. грн.

Комісійні доходи по операціях з цінними паперами обліковуються на рахунку Кт. 6103 «Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для банків». Ці комісійні доходи за рік зменшилися на 2839 тис. грн.

Комісійні доходи по операціях довірчого управління обліковуються на рахунку

Кт. 6106 «Комісійні доходи від довірчого обслуговування банків» та Кт. 6116 «Комісійні доходи від довірчого обслуговування клієнтів». Ці комісійні доходи за рік збільшилися на 21 тис. грн.

Інші комісійні доходи обліковуються на рахунку Кт. 6499 «Інші доходи» та Кт. 6399 «Інші операційні доходи». Інші комісійні доходи зменшилися за рік на 955274 тис. грн..

Усього комісійні доходи зменшилися за рік на 527714 тис. грн.

Таблиця 2.
Комісійні доходи ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» 2011-2012 рр., тис.грн.

№з/п	Найменування статей комісійних доходів за:	2012 рік	2011 рік	Абсолютний приріст. (+;-)
1	2	3	4	5
1	Розрахунково-касові операції	3564850	3147336	417514
2	Інкасацію	81258	68394	12864
3	Операції з цінними паперами	13849	16688	-2839
4	Інші	121055	1076329	-955274
5	Операціями довірчого управління	119	98	21
6	Гарантіями наданими	-	-	-
7	Усього комісійних доходів	3781131	4308845	-527714

Проведеним дослідженням встановлено, що комісійні доходи в порівнянні з 2011р. зменшилися в 2012 р. на 527714 тис.грн. Негативними пунктами стали: зменшення доходу від операцій з цінними паперами (-2839 тис.грн.) та з іншими видами комісійних доходів (-955274 тис.грн.). Запропоновані послуги клієнтам не мали позитивного ефекту. Зменшення частки комісійних доходів свідчить про значну втрату кількості клієнтів, що обслуговуються в банку та про знецінення банківських послуг (зменшення тарифів).

Висновки з даного дослідження. Таким чином, незважаючи на позитивні досягнення за період та одержання прибутку за 2012 рік, ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» необхідно більше уваги приділяти розширенню своїх послуг та підвищувати якість, швидкість і професіоналізм їх виконання; запроваджувати максимум автоматизації і використання різних пристроїв; встановлювати більше банкоматів, які не тільки видають, але й приймають, перераховують з картки на картку, обслуговують і забезпечують досить високі стандарти захисту таких карток та отримувати переваги на ринку карткових продуктів і таке інше.

Література.

- Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р.
- Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Затв. Постановою Правління НБУ від 18.06.03 № 255.
- Примостка Л.А. Аналіз банківської діяльності: Монографія / Л.А. Примостка – К.: Либідь, 2006. – 432 с.
- Облік і аудит у банках: навч. пос. для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.Г. Коренева, Суми: Університетська книга, 2007. – 493 с.
- Гладких Д. Особливості планування доходів, витрат і податків банківської установи // Д. Гладких // Вісник НБУ. – 2005. - № 1.
- Річний звіт за 2012 р. банківської установи ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК».

References.

- The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine " On Banks and Banking ", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (Accessed 29 August 2013).
- National bank of Ukraine (2003), "Resolution of the NBU № 255 from 18.06.2003 "Pravyla bukhgalters'koho obliku dokhodiv i vytrat bankiv Ukrainy " ".
- Prymostka, L.A. (2006), *Analiz bankivs'koi diial'nosti* [Analysis Banking], Lybid, Kyiv, Ukraine, p. 432.
- Korenjeva, O. H. (2007), *Oblik i audit u bankakh: navch. pos. dlia studentiv vysch'nykh navchal'nykh zakladiv* [Accounting and Audit in Banks: teach. pos. for university students], Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine, p. 493.
- Hladkykh, D. (2005), *Osoblyvosti planuvannia dokhodiv, vytrat i podatktiv bankivs'koi ustanovy* [Features Planning income, expenditure taxes i banking institutions], *Visnyk NBU*, vol. 1.
- Richnyy zvit za 2012 r. bankivs'koi ustanovy PAT KB «PRYVATBANK» , available at: http://old.privatbank.ua/files/2_13_22yearau.pdf

Стаття надійшла до редакції 16.09.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"